

Inhoud

Voorwoord	8
Inleiding	10
Deel 1 Waarom de relatiemindset?	21
1. Maak het leren persoonlijk	24
1.1 Leer de namen van de leerlingen	24
1.2 Maak een Ik-Tas	25
1.3 Praat over een alledaags probleem	26
1.4 Laat zien hoe ver jij bent met het bereiken van je doelen	27
2. Verbind iedereen met elkaar	28
2.1 De 50/50-regel	28
2.2 Samenwerkingsstrategieën	29
3. Wees empathisch: laat zien dat je om ze geeft	34
3.1 Inzicht in de behoefte aan empathie	34
3.2 Empathietools gebruiken	35
3.3 Quick-connect-tools gebruiken	36
Terugblik	39
Deel 2 Waarom de prestatie mindset?	43
4. Stel stoere doelen	47
4.1 Stoere doelen gebruiken om tot complete beheersing te komen	48
4.2 Stoere doelen stellen	49
4.3 Vertrouwen hebben in stoere doelen	50
4.4 Tussendoelen gebruiken om de afstand tot het einddoel te overbruggen	51
5. Geef fantastische feedback	53
5.1 Continu formatief evalueren	53
5.2 SIH voor kwalitatieve feedback	55
5.3 3M voor kwantitatieve feedback	55
5.4 MIK-feedback	57
5.5 Feedback van leerlingen	59
6. Zet door, bijt je erin vast	60
6.1 Vijf manieren om doorzettingsvermogen te ontwikkelen	61
6.2 Tools voor wanneer het doorzettingsvermogen inzakt	62
Terugblik	65

Deel 3 Waarom de positiviteitsmindset?		69
7. Stimuleer optimisme en hoop		75
7.1 Wees elke dag een toonbeeld van optimisme		76
7.2 Bouw elke dag hoop op		78
7.3 Werk aan het zelfbeeld van leerlingen en hun inzet		79
7.4 Stimuleer en help leerlingen om te dromen		81
8. Werk aan een positieve houding		82
8.1 Dankbaarheid ontwikkelen		82
8.2 Vrijwilligerswerk en vriendelijkheid		84
8.3 Persoonlijke verantwoordelijkheid en zelfregulatie		87
9. Wijzig het emotionele ijkpunt		90
9.1 Onderzoek naar het emotionele ijkpunt		90
9.2 Hoe je de emotionele ijkpunten van leerlingen verandert		93
Terugblik		95
Deel 4 Waarom de rijk-groepsklimaat-mindset?		99
10. Geef ze een stem en een visie		102
10.1 Relevantie		102
10.2 De stem van de leerling		104
10.3 De visie van de leerling		106
11. Zorg voor veilige groepsnormen		109
11.1 Lichamelijke veiligheid		109
11.2 Emotionele veiligheid		109
11.3 Stoere regels		111
12. Versterk optimistisch eigenaarschap van het leren		115
12.1 Geef leerlingen een ander perspectief		115
12.2 Laat het bewijs zien		116
12.3 Verander het zelfbeeld		116
12.4 Ga voor complete beheersing		117
12.5 Creëer een gevoel van eigenaarschap		117
Terugblik		120
Deel 5 Waarom de cognitieve-verrijkingmindset?		123
13. Manage de cognitieve belasting		128
13.1 Tools voor het verminderen van de cognitieve belasting		129
13.2 Tools om leerlingen te helpen informatie uit het geheugen terug te halen		132
14. Versterk denkvaardigheden		135
14.1 Strategieën voor het aanleren van denkvaardigheden		135
14.2 Stimuleer denken op topniveau		141

Inleiding

Dit boek gaat in de eerste plaats over bewustwording en het ontwikkelen van meer daadkracht als het gaat om de mindset waarmee leraren leerlingen benaderen. Het gaat ook over iets wat veel kansarme leerlingen niet krijgen: een kansrijke manier van lesgeven. Het woord rijk betekent in dit verband compleet, overvloedig en beter dan ooit. Leraren kunnen een doorslaggevende rol spelen in het leven van leerlingen door op een kansrijke manier les te geven. Iedere leerling die jij helpt om zijn diploma te halen, is één uitvaller minder. Eén leerling minder die het risico loopt om in aanraking te komen met justitie, afhankelijk te worden van een uitkering of een gevangenisstraf te krijgen (Latif, Choudhary & Hammayun, 2015). En één stem meer die een bijdrage levert aan onze cultuur en het beter maken van onze wereld. Jij kunt ervoor zorgen dat alle leerlingen, ongeacht hun achtergrond, naar een goede vervolgschool kunnen, een diploma halen en goed voorbereid kunnen doorstromen naar de arbeidsmarkt.

We hebben allemaal ideeën in ons hoofd over lesgeven. Leraren die worstelen met kansarme leerlingen hebben vaak een mentaliteit die de ontoereikendheid, schuld en negativiteit vergroten. Zo'n leraar kan bijvoorbeeld zeggen: "Vorige jaar lukte het me niet om vooruitgang bij Jason te boeken. Weet je, *leerlingen als Jason* worden totaal niet door hun ouders geholpen. *Tja, wat kan ik dan nog doen?*" Valt het je ook op dat de leraar aan het eind uitlegt waarom hij of zij er niet in geslaagd is om vooruitgang te boeken? In dit boek maak je kennis met de kansrijke strategieën die succesvolle leraren inzetten om deze destructieve gedachten om te buigen. Zij helpen leerlingen om goede resultaten te boeken door een rijkere leeromgeving te creëren.

Elk jaar neemt het gevoel van uitzichtloosheid op achterstandsscholen toe. Leraren krijgen steeds vaker het idee dat het lot hen ongunstig gezind is. Of er worden op scholen positieve verhalen verteld waarbij de leraren optimistisch zijn, kansen zien en successen boeken. Ik zou dit boek vol kunnen schrijven met verhalen over achterstandsscholen die succesvol zijn, zoals ik dat eerder in andere boeken heb gedaan. Maar hoeveel verhalen moet je lezen voordat je zegt: "Goed, ik geloof je"? Ik hoop dat je de negatieve gedachten in je hoofd kunt ombuigen door het lezen van dit boek.

Ik geef toe, armoede is een groot probleem. Echter, toegewijde leraren en scholen over heel de wereld zijn tot de ontdekking gekomen dat de oplossing ligt in gelijke kansen. Dit boek gaat over het bieden van gelijke kansen door *alle* leerlingen met dezelfde succesmindsets te benaderen. Waar het bij gelijkheid gaat om alle leerlingen op dezelfde *manier* te behandelen, gaat het hier om het creëren van dezelfde *kansen* voor alle leerlingen.

Hieronder staan twee voorbeelden.

1. Veel leraren gaan ervan uit dat leerlingen uit kansarme gezinnen weinig cognitieve vaardigheden hebben. Dat is een misvatting. Op veel succesvolle basisscholen leren leerlingen programmeren. Er bestaan diverse (gratis) apps en cursussen waarmee leerlingen op een leuke, speelse manier kunnen leren programmeren² (hiermee worden de verwerkingssnelheid, het geheugen, het denkvermogen en de besluitvaardigheid gestimuleerd). Dit is een eenvoudige manier om alle leerlingen toegang te bieden tot de kansen die kinderen uit de middenklasse en welgestelde gezinnen over het algemeen automatisch hebben. Er is een grote vraag naar programmeurs en het zou bijna misdadig zijn om leerlingen programmeerlessen te onthouden.
2. Veel middelbare scholen bieden speciale programma's aan om leerlingen klaar te stomen voor een vervolgopleiding. Sommige schoolleiders hebben echter besloten dat kansarme leerlingen daarvoor niet in aanmerking komen, waardoor een groot aantal leerlingen wordt buitengesloten van de middelen die goede programma's bieden. Zij krijgen *geen* gelijke kansen. Er zijn ook veel middelbare scholen die *alle* leerlingen aan zo'n programma laten deelnemen. Misschien moeten ze extra begeleiding geven, maar hun missie is steeds: succes voor *iedereen*. Jouw mindset doet ertoe en niet zo'n beetje ook. Gelijke *kansen* – dat is de graadmeter.

Ik maak me sterk voor leraren zoals jij. Ik doe er alles aan om jou te helpen groeien en slagen. In mijn ogen vormen leraren de belangrijkste factor in het voortbestaan en de bloei van onze samenleving. Wat onze beleidsmakers ook doen, we hebben sterke, moedige leraren nodig die bereid zijn om moeilijke keuzes te maken en kinderen uit kansarme gezinnen willen helpen om te slagen in het leven. Om te beginnen vertel ik hoe dit boek ingedeeld is en vervolgens leg ik uit waarom de in dit boek beschreven mindsets en strategieën nodig zijn. Daarbij kijken we naar wat wij 'gewoon' zijn gaan vinden als het gaat om armoede, de gevolgen daarvan voor leerlingen en waarom jij degene bent die hun toekomst positief kan veranderen.

Over dit boek

In deze uitgave heb ik de belangrijkste theorie over de zeven effectieve mindsets opgenomen, zodat je toegang hebt tot één krachtige en op onderzoek gebaseerde bron die alle tools bevat die je nodig hebt om je mindsets te verbeteren en al je leerlingen te helpen om naar een goede vervolgopleiding te kunnen of hun diploma te halen.

Zelfs als je al successen hebt geboekt, beloof ik je dat je een betere leraar wordt door dit boek.

² Zie voor (gratis) apps bijvoorbeeld: <https://www.iculture.nl/gids/leren-programmeren-apps-voor-kinderen/> en <https://www.bright.nl/bright-kids/artikel/3959336/de-beste-apps-waarmee-kinderen-leren-programmeren>. Kinderen kunnen ook buiten school een programmeercursus volgen; bij CoderDojo bijvoorbeeld is dit gratis: <https://coderdojo.nl/>.

Waarom de relatiemindset?

In dit deel verdiepen we ons in relaties als het fundament van hoogwaardig onderwijs aan kansarme leerlingen. Het opbouwen van een band met leerlingen die dezelfde achtergrond hebben gaat vaak moeiteloos. Het wordt een heel ander verhaal als het gaat om leerlingen met een totaal andere achtergrond. Het is essentieel dat we ook met hen een relatie opbouwen, zodat ook zij tot leren kunnen komen. Als je geen aansluiting met leerlingen zoekt door hen te respecteren, naar hen te luisteren en je in hen in te leven, loop je het risico ze kwijt te raken. Leerlingen die hun belangstelling voor school verliezen, vinden wel iets anders waar ze hun energie in kwijt kunnen en zullen eerder geneigd zijn om verkeerde keuzes te maken. Sommigen vinden respect en relaties bij leeftijdsgenoten of door te sporten, anderen in het drugscircuit of zelfs de criminaliteit.

We hebben allemaal een steentje bij te dragen. Als je leerlingen succesvol zijn, ben jij succesvol. Er is geen wij (leraren) en zij (leerlingen). Als je die scheidslijn in stand houdt, is de kans dat je slaagt in het lesgeven gelijk aan nul. De relatiemindset zegt: "In dit leven is iedereen verbonden met elkaar. Verbind je eerst als persoon (en bondgenoot), op de tweede plaats pas als leraar."

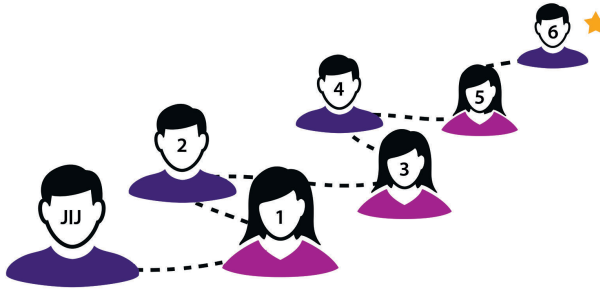
De relatiemindset zegt: "In dit leven is iedereen verbonden met elkaar. Verbind je eerst als persoon (en bondgenoot), op de tweede plaats pas als leraar."

Begrijp me niet verkeerd. Ik bedoel niet te zeggen dat leerlingen *alleen* goed kunnen presteren als ze je aardig vinden of je respecteren. Sommige leerlingen (degenen uit stabiele, intacte gezinnen) hebben thuis zo'n stevige basis dat ze er minder behoefte aan hebben om tijd te besteden aan relationele stabiliteit op school. Als een leerling uit een emotioneel stabiel gezin komt, goede vrienden heeft en familieleden die hem steunen, is de behoefte aan relationele stabiliteit op school minder. Deze leerlingen zijn echter steeds meer de uitzondering op de regel. Je kent misschien wel leraren die zeggen: "Ik ben hier niet aangenomen om de rol van de ouders over te nemen; ik ben aangenomen om mijn vakkennis over te brengen." Maar hoe meer je denkt dat je losstaat van je leerlingen, hoe slechter de relatie met hen wordt. Hoe meer leerlingen het gevoel hebben dat ze losstaan van jou, hoe meer problemen je met hen zult hebben en hoe groter de kans is dat ze minder presteren. Vraag je eens af: hoe kan ik mijn leerlingen laten zien dat ik begaan ben met zowel hun leven thuis als dat op school?

Zodra jij interesse toont in je leerlingen, gaan zij interesse tonen in school.

De harde cijfers

De Commission on Children at Risk (2003), een panel van 33 artsen, onderzoekers en professionals op het gebied van geestelijke gezondheidszorg en jeugdhulpverlening, concludeert dat de behoefte aan verbinding in ons brein is ingebouwd. Afzondering is een illusie; sterker nog, we zijn slechts zes relaties verwijderd van alle andere mensen op de wereld (Todd & Anderson, 2009). Zie figuur D1.1.

Figuur D1.1: Wederzijdse afhankelijkheid zorgt voor verbindingen.

Als we klein zijn, is het zo essentieel om relaties te hebben met andere mensen (voor eten, veiligheid, kleding, onderdak en interactie) dat we ons hechten aan iedere verzorger, ongeacht de kwaliteit van de zorg (Moriceau & Sullivan, 2005). Leerlingen willen ook dat hun leraren (jij dus) zorgen voor meer verbinding, hun persoonlijke ervaringen in de lessen integreren en meer tijd vrijmaken voor interactieve gesprekken en teambuildingactiviteiten (Chung-Do e.a., 2013).

Een effectieve relatie tussen de leraar en de leerling draagt bij aan de prestaties van de leerling. Hoeveel een goede relatie helpt, hangt af van de sociaal-economische achtergrond van de leerling en de (ontwikkelings)leeftijd. Onderzoek laat zien dat relaties belangrijker zijn voor leerlingen uit een instabiel gezin dan voor leerlingen uit een stabiel tweoudergezin (Allen, McElhaney, Kuperminc & Jodl, 2004). Gemiddeld genomen hebben goede relaties een effectgrootte van 0,72; dat betekent dat ze ontzettend belangrijk zijn en veel impact hebben (Hattie, 2009). Voor oudere leerlingen in het voortgezet onderwijs en het beroepsonderwijs is de effectgrootte nog groter, namelijk 0,87 (Marzano, 2003). Bij basisschoolleerlingen was te zien dat de band met de juf of meester in de eerste twee jaren een belangrijke correlatie vertoonde met hun resultaten in hogere leerjaren. Bij jongens speelde dit nog een sterkere rol dan bij meisjes. De relatie tussen de leraar en de leerling is een grote voorspeller voor schoolsucces, ongeacht de kwaliteit van eerdere relaties en leervaardigheden (Hamre & Pianta, 2001). Als je een band gaat opbouwen met kansarme leerlingen, onthoud dan dat een goede verstandhouding met een volwassene veel stress wegneemt bij de leerling (Miller-Lewis e.a., 2014). Leerlingen die minder gestrest zijn, gedragen zich beter, kunnen meer lesstof opnemen en zijn in emotioneel opzicht flexibeler.

Wanneer leraren veel steun bieden, zowel bij het aanleren van de lesstof als op emotioneel gebied, presteren leerlingen uit gezinnen met een laag inkomen *even goed* als hun klasgenoten uit gezinnen met een hoger inkomen (Hamre & Pianta, 2005). Aan het eind van groep 3 leren de zogenaemde risicoleerlingen uit kansarme gezinnen net zo goed als hun

klasgenoten, bereiken ze even goede resultaten en gedragen ze zich op dezelfde manier. Kansarme leerlingen die minder ondersteuning krijgen, presteren lager en hebben meer conflicten met hun leraar (Hamre & Pianta, 2005). Dit is best iets om goed tot je te laten doordringen. Als jij gedegen ondersteuning biedt, kunnen al je leerlingen het niveau halen van leerlingen uit gezinnen met midden- en hogere inkomens.

In welke groep of klas ze ook zitten, leerlingen die affiniteit hebben met hun leraar zijn meer betrokken. Dit geldt met name voor middelbareschoolleerlingen, die zich vaak niet verbonden voelen (Pianta, Hamre & Allen, 2012). Wanneer onderzoekers kijken naar een periode van jaren, halen leerlingen met leraren die veel steun bieden en met wie ze weinig conflicten hebben, hogere cijfers. Bovendien kunnen zij zich gemakkelijker aanpassen dan leerlingen die een slechte relatie hebben met hun leraren (Hamre & Pianta, 2006).

Je raadt het vast al: de effectgrootte van goede relaties op leerprestaties is hoger voor leerlingen die naar verwacht een hoger risico lopen op gedrags- of leerproblemen en leerlingen met een andere huidskleur dan voor leerlingen die weinig risico lopen (Hughes, Luo, Kwok & Loyd, 2008; Liew, Chen & Hughes, 2010).

Relaties beïnvloeden de betrokkenheid van leerlingen op verschillende manieren. Ten eerste bieden kwalitatief goede interacties tussen leraar en leerling de mogelijkheid van instructie, correctie, voorbeeldgedrag en ondersteuning, zaken die de basis vormen van de relatie tussen leraar en leerling (Hughes & Kwok, 2006). Ten tweede vergroot een positieve relatie tussen leraar en leerling bij de leerling het gevoel van veiligheid en daarmee de bereidheid om mee te doen in de klas (Baumeister & Leary, 1995). Ten derde toont onderzoek aan dat goede relaties leerlingen kunnen helpen om beter te presteren doordat ze zich meer betrokken voelen (Roorda, Koomen, Spilt, & Oort, 2011). Ander onderzoek laat zien dat positieve of negatieve relaties in de klas een even goede voorspeller zijn voor voortijdige schoolverlating als IQ of testcores (Jimerson, Egeland, Sroufe & Carlson, 2000). Lees die laatste zin nog eens. Als je leerlingen op school wilt houden, bouw dan dus een goede relatie met hen op! Stel jezelf elke dag vragen als 'Hoe bouwen andere leraren een goede band op met hun leerlingen?', 'Op welke manieren kan ik een verschil maken in het leven van mijn leerlingen door een band met ze op te bouwen?' en 'Hoe kan ik ervoor zorgen dat leerlingen zich veiliger, meer gerespecteerd en meer betrokken voelen?'

Een blik vooruit

In de volgende drie hoofdstukken worden de onderstaande strategieën beschreven waarmee je een zodanige relatie met je leerlingen kunt opbouwen dat zij emotioneel en sociaal betrokken zullen zijn.

1. Maak het leren persoonlijk.
2. Verbind iedereen met elkaar.
3. Wees empathisch: laat zien dat je om ze geeft.

In deze hoofdstukken ontdek je dat relaties zorgen voor het gezonde emotionele landschap waardoorheen alle leerstof stroomt. Zonder die relationele context komt de te leren stof niet goed tot zijn recht. Laten we er eens induiken.